



Epikureizm i stoicyzm jako dwa paradygmaty etyki

- [Wprowadzenie](#)
- [Przeczytaj](#)
- [Mapa myśli](#)
- [Sprawdź się](#)
- [Dla nauczyciela](#)

Bibliografia:

- Źródło: Lucjusz Anneusz Seneka, *Listy moralne do Lucyliusza*, tłum. W. Kornatowski, dostępny w internecie:
<http://biblioteka.kijowski.pl/antyk%20rzymski/06.%20seneka%20lucjusz%20anneusz%20-%20listy%20moralne%20do%20lucyliusza.pdf>.
- Źródło: Epikur, *List do Menoikeusa*, tłum. K. Leśniak, Warszawa 1988, s. 62–63. Cytat za: Barbara Markiewicz, *Filozofia dla szkoły średniej. Wybór tekstów*.



Epikureizm i stoicyzm jako dwa paradygmaty etyki

Źródło: Matthias Kabel, Wikimedia Commons, licencja: CC BY-SA 3.0.

Co ważniejsze: szczęście czy dobro? Czy można osiągnąć szczęście, nie postępując dobrze? Do czego należy dążyć w życiu? Jak planować swe działania, by były etyczne (etycznie wartościowe)? Czy w swym postępowaniu warto brać pod uwagę przede wszystkim skutki naszych czynów dla nas (zwłaszcza dla naszego bezpieczeństwa i naszej przyjemności), czy obowiązujące normy dotyczącego tego, jak należy postępować? Analiza starożytnych wzorców etycznych – epikureizmu i stoicyzmu – przybliży do udzielenia odpowiedzi na te pytania.

Twoje cele

- Wyjaśnisz pojęcie paradygmatu etycznego.
- Przedstawisz założenia paradygmatu etycznego epikureizmu.
- Omówisz tezy stoickiego modelu etyki.
- Porównasz paradygmat etyczny epikureizmu i stoicyzmu.

Przeczytaj

Pojęcie paradygmatu etycznego

Pojęcie [paradygmatu etycznego](#) jest skonstruowane w odniesieniu do pojęcia paradygmatu naukowego (patrz lekcja [Na czym polega poznanie naukowe](#)). Paradygmat naukowy oznacza pewien wzorzec (model) poznawczy, obejmujący zbiór pojęć podstawowych, twierdzeń i teorii, stanowiących podstawę uprawiania nauki w jego obrębie. Analogicznie paradygmat etyczny zawiera zasadnicze terminy i fundamentalne twierdzenia, składające się na etyczne teorie tych kierunków filozoficznych.

Podobnie jak w nauce, paradygmat w etyce jest jednym z wzorów rozstrzygnięcia jej problemów, konkurujących z innymi, jest wybierany (czasem nieświadomie) przez ludzi jako model ich działania, ponieważ paradygmat etyczny stanowi podstawę ludzkich czynów. Paradygmaty są historycznie zmienne – pojawiają się w danej kulturze, mają swe okresy popularności i schyłku. Podlegają także zmienności indywidualnej, w ludzkich wyborach etycznych. Bywa tak, że pod wpływem edukacji, środowiska, własnych przemyśleń ludzie zmieniają przyjęte wzorce etyczne.

Zarówno epikurejskie, jak stoickie przekonania etyczne można uznać za paradygmaty, ponieważ składają się z pojęć i twierdzeń, tworzących system etyczny, czyli system ogólnych norm dotyczących ludzkich działań. Systemowość tych wzorców oznacza, że zawarte w nich elementy są spójne i wzajemnie ze sobą powiązane logicznie oraz funkcjonalnie. W ten sposób dają one możliwość wywiedzenia z nich szczegółowych wskazań oraz rozwiązań problemów, przed którymi stoimy na co dzień w planowaniu i podejmowaniu wszelkich naszych działań. Oba te paradygmaty, powstałe w III w. p.n.e., posługują się podobnym zestawem pojęć etycznych, choć inaczej niektóre z nich rozumieją i inne twierdzenia oraz teorie formułują. Oba pojmują podstawowe dla etyki pojęcie dobra w sensie klasycznym – jako cnotę, czyli postępowanie moralnie wartościowe.

Paradygmat epikurejski

Nazwa epikureizmu pochodzi od twórcy tej filozofii, Epikura (341-270 p.n.e.), który w 306 r. p.n.e. stworzył własną szkołę w Atenach.

Podstawowe pojęcia etyki epikurejskiej:

- szczęście – rozumiane jako subiektywne dobro – przyjemność;
- przyjemność – pojmowane w dwu znaczeniach: negatywnym – jako brak cierpień i pozytywnym – jako pozytywne doznania; te drugie Epikur dzielił na cielesne (zmysłowe, np. przyjemność jedzenia smacznych potraw) oraz duchowe (uczuciowe, np. rozmowa z przyjaciółmi)
- rozum – to ludzka władza poznawcza, to zdolność myślenia, osiągnięcia wiedzy o świecie i wartościach, stanowiąca także podstawę ludzkiego działania.

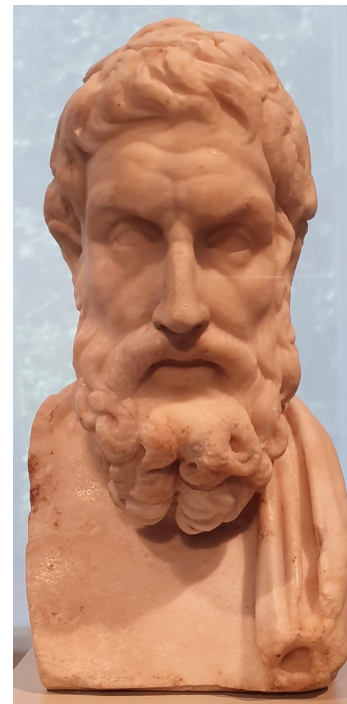
Doktryna epikurejska jest odmianą [konsekwencjalizmu](#), tzn. takiej teorii etycznej, która za podstawę wartości działania przyjmuje jego skutki. Dla epikureizmu bowiem wartościowe czyny to takie, które w efekcie przynoszą szczęście.

Pisał Epikur:

” Epikur

List do Menoikeusa

Twierdzimy, że przyjemność jest początkiem i celem życia szczęśliwego. Ona to bowiem, według nas, stanowi pierwsze i przyrodzone dobro oraz punkt wyjścia wszelkiego wyboru i unikania; do niej w końcu powracamy, gdy odwołujemy się do czucia jako kryterium wszelkiego dobra. I właśnie dlatego, że jest dobrem



Popiersie Epikura z Altes Museum w Berlinie.

Źródło: Yair Haklai, Wikimedia Commons, licencja: CC BY-SA 4.0.

pierwszym i przyrodzonym, nie uganiamy się bynajmniej za wszelką przyjemnością, lecz nieraz rezygnujemy z wielu; postępujemy tak zwłaszcza wtedy, gdy spodziewamy się doznać większej przyjemności. Dlatego też wszelka przyjemność ze względu na swą własną naturę jest dobra, ale nie każda jest godna wyboru; i podobnie, wszelki ból jest złem, ale nie każdego bólu należy unikać. W każdym wypadku trzeba wszystko dokładnie zbadać pod kątem pożyteczności i szkodliwości, bo zdarza się czasem, że dobro bierzemy za zło i na odwrót, zło za dobro. Umiarkowanie uważamy za największe dobro, nie dlatego, żebyśmy w ogóle mieli poprzestawać na małym, ale dlatego, żebyśmy się nauczyli obywać byle czym, gdy nas bieda nawiedzi, w przeświadczeniu, że najlepiej korzystają z obfitości dobra ci, którzy jej najmniej pożąдают, i że to, co jest naturalne jest też łatwe do zdobycia, a to, co urojone, z trudem trzeba zdobywać. Proste potrawy sprawiają nam tyle przyjemności, co kosztowne uczty, gdy tylko bolesne uczucie głodu zostanie usunięte. Jęczmienny chleb i woda sprawiają największą rozkosz, jeśli je spożył głodny.

Źródło: Epikur, *List do Menoikeusa*, tłum. K. Leśniak, Warszawa 1988, s. 62–63. Cytat za: Barbara Markiewicz, *Filozofia dla szkoły średniej. Wybór tekstów*.

Paradygmat stoicyzmu

Nazwa stoicyzmu pochodzi od określenia „Stoa Poikile” (gr. *Portyk Malowany*), w której mieściła się szkoła Zenona z Kition (ok. 335 p.n.e. – ok. 263 p.n.e.), założona ok. 300 r. p.n.e. w Atenach.

Podstawie pojęcia etyki stoicyzmu:

- szczęście – rozumiane jako obiektywne dobro moralne (cnota);
- rozum – to nie tylko (jak w epikureizmie) zdolność myślenia, ale także uzgadniania własnego działania z rozumnymi prawami świata; to zatem mądrość;

- los (konieczność, *fatum* lub *fata*) – niezależne od człowieka, z góry określone wydarzenia, dotyczące ludzi.

Doktryna stoicka jest odmianą [deontologizmu](#), tzn. takiej teorii etycznej, która za podstawę wartości działania przyjmuje jego wartość etyczną. Dla stoicyzmu bowiem wartościowe jest samo moralne postępowanie, nawet gdyby nie przynosiło wymiernych korzyści.

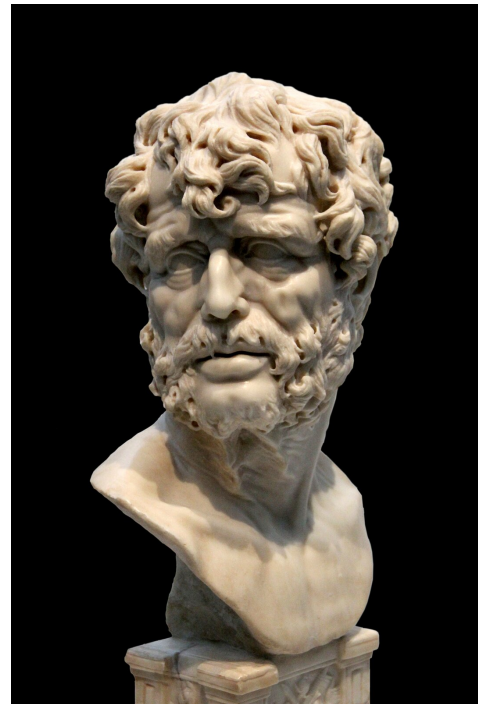
Rzymski stoik, Seneka, pisał:

” Lucjusz Anneusz Seneka
***Listy moralne do
Lucyliusza***

Wydaje mi się, że się myli ten,
kto powiedział:

*Więszym wdziękiem odznacza
się cnota w nadobnym cieie.*

Nie potrzebuje ona bowiem żadnego upiększenia. Sama dla siebie stanowi wspaniałą ozdobę i uświęca ciało, w którym przebywa. [...] Zważmy, jakimi właściwościami odznacza się to dobro. Otóż jest to stan ducha widzącego prawdę, świadomego, czego należy unikać, a do czego podążać, oceniającego rzeczy nie na podstawie czcnych urojeń, lecz na podstawie ich istoty, zajmującego się całym światem i zwracającego swą zdolność dostrzegania ku wszystkim jego poruszeniom, baczneo na wszelkie zamysły i poczynania, równie wzniosłego, jak potężnego, jednako odporneo na grubiaństwo, jak i na pochlebstwo, nie uginającego się pod żadnym uderzeniem losu, wznoszącego się ponad wszystko, co się z nim dzieje i co mu się



Popiersie Seneki z Muzeum Prado
w Madrycie.

Źródło: Jean-Pol Grandmont, Wikimedia Commons,
licencja: CC BY 3.0.

przytrafia, bardzo szlachetnego, zostającego w największym porządku zarówno w stosunku do tego, co mu wypada, jak i do tego, co może, roztropnego i trzeźwego, nie dającego się zmieszać ani zatrwożyć; ducha takiego, jakiego nie złamałaby żadna przemoc, jakiego rzeczy przypadkowe nie podniosłyby ani nie przygniotły. Taki stan ducha jest więc cnotą. Lecz cnota ma tego rodzaju wygląd, gdy się ogarnia ją jednym rzutem oka, gdy ukazuje nam się od razu w całej swej postaci. Poza tym istnieje wiele jej odmian. Dają się one wyodrębnić stosownie do różnych okoliczności życia i różnych poczynań. Sama cnota jednakże ani nie zmniejsza się przez to, ani nie wzrasta. Nie może bowiem zmniejszać się dobro najwyższe i nie może cnota kroczyć wstecz, lecz przybiera coraz to inne cechy, przystosowując się do właściwości tego, co chce przedsięwziąć. Czego się tylko dotknie, upodabnia to do siebie i kraszi: uświetnia różne poczynania, związki przyjaźni, niekiedy całe domy, które nawiedziła i urządziła. Czymkolwiek się zajęła, czyni to miłym, wyróżniającym się, zadziwiającym. Toteż znaczenie jej i ważność nie może dalej wzrastać, ponieważ żaden przymiot, który przejawia się w najwyższym stopniu, wzrostu nie zna. Nie znajdziesz nic słusniejszego nad słusność, podobnie jak nic prawdziwszego nad prawdę, nic lepiej umiarkowanego od umiaru. Wszelka cnota ma sobie właściwą wielkość.

Źródło: Lucjusz Anneusz Seneka, *Listy moralne do Lucyliusza*, tłum. W. Kornatowski, dostępny w internecie: <http://biblioteka.kijowski.pl/antyk%2Orzymski/06.%20seneka%20lucjusz%20anneusz%20-%20listy%20moralne%20do%20lucyliusza.pdf>.

Słownik

paradygmat etyczny

(gr. *parádeigma* – przykład, wzór) wzorzec postępowania etycznego, zbiór twierdzeń dotyczących szczęśliwego życia

konsekwencjalizm

(ang. *consequentialism*) rodzaj teorii etycznej, która za podstawę oceny działań ludzkich uznaje ich skutki. Klasyczną teorią konsekwencjalistyczną jest utilitaryzm

deontologizm

(gr. *deon* – obowiązek, *logos* – słowo) rodzaj teorii etycznej, która za podstawę oceny działań ludzkich uznaje samą ich etyczną wartość. Rozróżnia się deontologizm autonomiczny i heteronomiczny

Mapa myśli

Polecenie 1

Przeanalizuj mapę myśli i wskaż podobieństwa między doktryną epikureizmu i stoicyzmu.

Polecenie 2

Na podstawie mapy myśli określ zasadniczą różnicę pomiędzy etyką epikureizmu a stoicyzmu.

Sprawdź się

Pokaż ćwiczenia:   

Ćwiczenie 1



Do cech paradygmatu etycznego można zaliczyć to, że...

- jest systemem twierdzeń etycznych.
- jest przedmiotem ludzkich wyborów.
- pozwala rozstrzygać szczegółowe problemy etyczne.
- pozwala zdobyć wiedzę o obiektywnym dobru.

Ćwiczenie 2



Przyporządkuj pojęciom doktryny epikurejskiej ich znaczenia.

szczęście, brak cierpień, przyjemność

szczęście	
przyjemność	
cel życia	

Ćwiczenie 3



Ćwiczenie 4



Sformułuj twierdzenie etyczne paradygmatu epikurejskiego na podstawie następującego fragmentu dzieła Epikura:

” Epikur

List do Menoikeusa

W każdym wypadku trzeba wszystko dokładnie zbadać pod kątem pożyteczności i szkodliwości, bo zdarza się czasem, że dobro bierzemy za zło i na odwrót, zło za dobro.

Źródło: Epikur, *List do Menoikeusa*, tłum. K. Leśniak, Warszawa 1988, s. 62–63. Cytat za: Barbara Markiewicz, *Filozofia dla szkoły średniej. Wybór tekstów*.

Ćwiczenie 5



Przyporządkuj pojęciom doktryny stoickiej ich znaczenia.

mądrość, cnota, szczęście

szczęście	
cel życia	
cnota	

Ćwiczenie 6



Ćwiczenie 7



Sformułuj twierdzenie etyczne paradygmatu stoickiego na podstawie następującego fragmentu dzieła Seneki:

” Nie potrzebuje [cnota] żadnego upiększenia. Sama dla siebie stanowi wspaniałą ozdobę i uświęca ciało, w którym przebywa.

Ćwiczenie 8



Rozstrzygnij i uzasadnij, który z paradygmatów etycznych – epikureizm czy stoicyzm – trafniej określa warunki zapewnienia szczęścia w znaczeniu subiektywnego dobrostanu człowieka.

Dla nauczyciela

Autor: Ewa Orlewicz

Przedmiot: Filozofia

Temat: Epikureizm i stoicyzm jako dwa paradygmaty etyki

Grupa docelowa:

Szkoła ponadpodstawowa, liceum ogólnokształcące, technikum, zakres podstawowy

Podstawa programowa:

Zakres podstawowy

Treści nauczania – wymagania szczegółowe

IX. Epikureizm i stoicyzm jako dwa paradygmaty etyki. Uczeń:

- 1) porównuje epikurejski hedonizm i stoicki perfekcjonizm jako załączki (odpowiednio) konsekwencjalizmu i deontologizmu;
 - 2) rekonstruuje spór o kryterium moralnej oceny czynu: skutki dokonanego czynu (np. osiągnięcie stanu braku cierpienia i lęku) vs. wewnętrzna charakterystyka czynu (np. stan harmonii z rozumną naturą);
 - 3) rozpatruje wybrane problemy etyczne na tle współczesnego sporu między konsekwencjalizmem (np. utylitaryzm) a deontologizmem (np. etyka kantowska);
- Lektura obowiązkowa
- 6) do wyboru fragment z pism jednego z następujących autorów (w związku z działami IX i XI treści nauczania): Epikur, Epiktet, Seneka, Marek Aureliusz lub św. Augustyn.

Kształtowane kompetencje kluczowe:

- kompetencje obywatelskie;
- kompetencje w zakresie świadomości i ekspresji kulturalnej;
- kompetencje cyfrowe;
- kompetencje w zakresie wielojęzyczności;
- kompetencje osobiste, społeczne i w zakresie umiejętności uczenia się.

Cele lekcji (językiem ucznia):

- Wyjaśnisz pojęcie paradygmatu etycznego.
- Przedstawisz założenia paradygmatu etycznego epikureizmu.
- Omówisz tezy stoickiego modelu etyki.
- Porównasz paradygmat etyczny epikureizmu i stoicyzmu.

Cele operacyjne. Uczeń:

- wyjaśnia pojęcie paradygmatu etycznego;
- przedstawia założenia paradygmatu etycznego epikureizmu;
- omawia tezy stoickiego modelu etyki;
- porównuje paradygmat etyczny epikureizmu i stoicyzmu.

Strategie nauczania:

- konstruktywizm;
- konektywizm.

Metody i techniki nauczania:

- ćwiczeń przedmiotowych;
- z użyciem komputera;
- dyskusja.

Formy pracy:

- praca indywidualna;
- praca w parach;
- praca w grupach;
- praca całego zespołu klasowego.

Środki dydaktyczne:

- komputery z głośnikami, słuchawkami i dostępem do internetu;
- zasoby multimedialne zawarte w e-materiale;
- tablica interaktywna/tablica, pisak/kreda;
- telefony z dostępem do internetu.

Przebieg lekcji

Przed lekcją:

1. **Przygotowanie do zajęć.** Nauczyciel loguje się na platformie i udostępnia uczniom e-materiał: „Epikureizm i stoicyzm jako dwa paradygmaty etyki”. Prosi uczestników zajęć o zapoznanie się z tekstem w sekcji „Przeczytaj” i wykonanie ćwiczenia numer 1 w zakładce „Sprawdź się”.

Faza wprowadzająca:

1. Po zalogowaniu na platformie nauczyciel prezentuje (na tablicy interaktywnej lub za pomocą rzutnika) temat lekcji oraz cele zajęć. Omawia lub ustala razem z uczniami kryteria sukcesu.
2. **Dyskusja wprowadzająca.** Za pomocą raportu dostępnego w panelu użytkownika nauczyciel sprawdza przygotowanie uczniów do lekcji. Następnie inicjuje rozmowę

kierowaną na podstawie pytań zawartych we wprowadzeniu.

Faza realizacyjna:

1. **Praca z tekstem.** Nauczyciel ocenia, na podstawie informacji na platformie, stan przygotowania uczniów do zajęć. Jeżeli jest ono niewystarczające, prosi o ciche zapoznanie się z treścią w sekcji „Przeczytaj”. Jeżeli zaś uczestnicy zajęć zaznajomili się wcześniej z tekstem, prosi, aby w parach wynotowali minimum trzy najważniejsze, ich zdaniem, kwestie poruszone w e-materiale. Następnie pary łączą się w grupy czteroosobowe i, dyskutując, wybierają wspólnie najważniejszy wątek. Na koniec każda z grup na forum przedstawia i argumentuje swój wybór.
2. **Praca z multimediami.** Uczniowie uruchamiają na tabletach lub komputerach materiał z sekcji „Mapa myśli”, a następnie odczytują polecenie: *Przeanalizuj mapę myśli i wskaż podobieństwa między doktryną epikureizmu i stoicyzmu*. Pracują w parach, analizując treść zadania, dyskutując i zapisując wnioski. Wybrane grupy omawiają swoje rozwiązanie i spostrzeżenia na forum klasy.
3. **Ćwiczenia przedmiotowe.** Nauczyciel wyświetla treść ćwiczenia nr 4. Uczniowie rozwiązują je indywidualnie, a następnie omawiają odpowiedzi na forum klasy.
4. Następne ćwiczenie nr 7, wyświetlone przez nauczyciela na tablicy, uczniowie rozwiązują w grupach 4-osobowych. Po jego wykonaniu i uzgodnieniu przez każdą grupę wspólnego oraz jednoznacznego wyboru następuje omówienie rezultatów na forum klasy.
5. Ostatnią partię ćwiczeń (nr 2, 3, 5 i 6) uczniowie wykonują wspólnie i omawiają je razem z nauczycielem.

Faza podsumowująca:

1. Nauczyciel ponownie wyświetla na tablicy temat lekcji zawarty w sekcji „Wprowadzenie” i inicjuje krótką rozmowę na temat kryteriów sukcesu. Czego się uczniowie nauczyli?
2. Wszyscy uczniowie podsumowują zajęcia, zwracając uwagę na nabyte umiejętności.

Praca domowa:

1. Uczniowie wykonują ćwiczenie nr 8 zawarte w sekcji „Sprawdź się”. Przygotowują uzasadnienia poprawnych odpowiedzi.

Materiały pomocnicze:

- Tatarkiewicz W., *Historia filozofii*, Warszawa 2005.
- Arends R. I., *Uczymy się nauczać*, Warszawa 1994.

Wskazówki metodyczne opisujące różne zastosowania multimediu:

- Nauczyciel może wykorzystać medium w sekcji „Mapa myśli” do pracy przed lekcją. Uczniowie zapoznają się z jego treścią i przygotowują do pracy na zajęciach w ten sposób, żeby móc samodzielnie rozwiązać zadania.